

Бесіда

ZARZĄD GŁÓWNY
STOWARZYSZENIA LEMKÓW

ГОЛОВНИЙ ЗАРЯД
СТОВАРИШЧИНЯ ЛЕМКІВ

ЛЕМКІВСЬКИЙ ДВОМІСЯЧНИК * РІК ІХ, НР 5 (38), ВЕРЕСЕН - ЖОЛТЕН * КРЕНИЦЯ - ЛІГНИЦЯ

МАЛА БЫТИ ВЕЛЬКА, - БЫЛА ЛЕМ ГОЛОСНА!

...А могла быти Вельком Ватром. І была бы таком, бо выштыко потрібне до сполніня тых вимогів посідала..., за вынятком — як Цыган повідал — одной марной річы... О кілко одвага і народня гордіст то річ марна...

Ішы нич ем ся не выбрал на Ватру стріпил ем літнього уж, сивого Лемка, котрий рюк до мя:

— Знаш, Петре, стала ся річ страшна!

— Но та што зас таке? (Знаш, же выповіл ем того коротке слово „зас“, бо в нас часто діют ся страшны річы).

— Но та, видип, михалівска парафія написала на таблиці упам'ятняючий наше выгнання: „50 років тому ту сме приїхали“. Жебы хоц были написали: „...ту нас привезли“. То страшне! Што ты на то?

— Но та, фактычні, слабе — одрюк ем. — А коли взяти під увагу страх, товды і страшне... Але то ся выштыко выривнат — додал ем, — бо лем о крок, на ватряным поли одкрылот Памятник і думам же нашы хлопці-соколы будут уж знати што на ним написати.

Так ем повіл. І з гордістю стоваришчынця посмотріл ем до очі літнього, сивого Лемка. А потім, дагде о тыжден, душа моя на крылах лепла - жебы видіти ПАМЯТНИК! І прилетіла душа, і сперла ся перед величезным прекрасным каменем (не з Бортного, як мало быти - але прекрасным). І прочытали очы: 50 РІЧНИЦЯ АКЦІИ „ВІСЛА“. І взрлі очы оне „50“, прикрашене лавровым листьом! Не бодаком, не терньом, а лавром — тым, чым уж од старожытных Греків звькло ся вінчати СЛАВУ І ХВАЛУ!..

Ци мож было тото зрозуміти інакше як не: „Слава і хвала же нас ту привезли, же сме ту приїха-

ли 50 років тому“?.. І, люде, як ся годно нараз сім парадоксів до купы зыйти! Такой зараз довідал ем ся же во вчерашніх головных Відомостях TV (не слухал, не обзирал ем бо-м ся выбрал на Ватру) бубніли о замірі одкрыта через Лемків Памятника Акції „Вісла“ і о протесті против тому замірови лігницьких комбатантів.

Ні! То было за дуже як на одну хвилику. Думкы не годни ся были помістити в голову. З одной страны — біль і стыд: за нашу маленькіст, приземніст, за понижаючу лестливіст. З другой страны — аж шокуюче зачудуваня: о што тот гряк лігницьких псевдонатріотів? О марне, аж компромітуюче стверджыня нашой лояльности в обличу вчыненой НАМ перед пістолітьом кривды? О тоту таблицю, на котрий доправды НИЧ

не написане? Навет тото НИЧ заболіло нашых „доброчынів“?.. Навет тото НИЧ перестрашыло по вечірніх Відомостях TV воевідських і міністеріальных тузів — же на прибыли на розпалія Лемківской Ватры на (загаздуваній і нами) чужині?!

Ні! То ся не годно было помістити в голову. І до днес ся не містит, хоц прибукут тому помочы такы цивільзуваны тексты (позвольте же зацитуго шыроко):

(...)...kombatanci legnicy zwarli niedawno szeregi, by uniemożliwić Lemkom odsłonięcie tablicy, upamiętniającej 50 rocznicę ich wysiedlenia. Nigdy tego nie pojme, jak mikroskopijna mniejszość narodowa mogłaby takim symbolem zagrozić przynajmniej większości. Do tego trzeba potężnej obsesji. Może też złej woli i nieuctwa.

Nawet ci, którzy do dzisiaj żyją konfliktem sprzed półwiecza, pamiętają jaski urządzone przez UPA, a represje wobec wielu niewinnych ukraińskich rodzin uważają - uwzględniając ówczesne realia - za zło konieczne, powinni pojąć, że dramat Lemków był i jest szczególny. Przede wszystkim nie są Ukraińcami, więc represje akcji „Wisła” wobec nich były jeszcze bardziej dwuznaczne. Powinniśmy chuchać na tych dzielnych ludzi, których wśród nas żyje niewiele ponad 100 tysięcy i którzy uchowali przed zaginięciem sporo z unikatowych kulturowych tradycji i wartości, nas wszystkich ubogacających. Trzeba niemałej tępoty, by zamiast radować się ich „Watra”, wywoływać awanturę z powodu niewinnej tabliczki.

Panie Boże, pozwól mi jeszcze trochę z żywymi napród iść, a gdybym popadał w kombatancką odmianę Alzheimer'a skróć me dni, wstydu oszczędzając. (Tadeusz Buryński, *Beze mnie, proszę!*, „Robotnicza Gazeta Wroclawska”, 22.08.1997)

О тій Ватрі, шырше нич все, писала польска преса „Gazeta Wyborcza” помістила текст під наголовком: *Watra spokojna*. А што — бояли ся повстаня? Ха-ха-ха!

(продолжыня на сторони 9)

ШТЕФАН СУХЫЙ

Оген

*Єднака іскра на оген,
на великій, ци мапій...
А з дымом пак приїде ден.*

*Так зиваеш ся ай ты
в поломенах кырвавых,
жывоце зачатий.*

*Хто ти порадиł прийти?
Ты, ци Дух хотіл?
Тепер гор до смерти,
якій бы-с не был.*

*Червены поломені
і дымы душевны...
То од пят по небо
ватры,
невидимы і земны.*

Новини - не новини не лем з Лемковини

◆ 12 липня, згідні з традиційом, але з участю більшого числа вірних, проходили богослужіння на Горі Явір. Враз з торжественністю не бракло і смутних рефлексій „смутного літа”, підкріслених м.ін. в проповіді Й. Высокопрєосв. Архієпископа Адама.

◆ 25-27 липня в Жьївні Об'єднання Лемків організувало ювілейну XV Лемківску Ватру, то значит осму уж од часу перенятя сїї через тоту орьєнтацію. На Ватрі посвячено греко-католицьким духовенством памятковий крест в 50-ту річницю акції „Вісла”.

◆ 27 липня Фестиваль Русиньского і Шаринского Фолькльору святкувал малій - V ювілей. Фестиваль проведено в прекраснім оточєннє скансену народной архітекстуры в Барднівських Купелях.

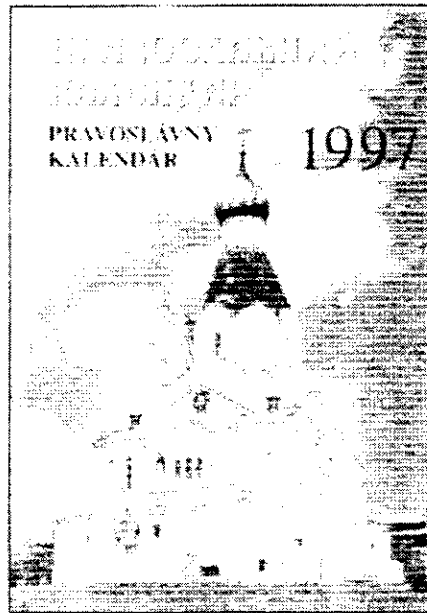
◆ 8-10 серпня в Михалові проходила XVII Лемківска Ватра на чужьні, посвячєна - очевидно - 50-тій річницї вигнання Лемків з Гір. Факт тот підкріслили в своїк програмах числєнны ансамблі виступуючы на Ватрі, особлєви - „Лемковина”, „Кычєра” і „Лемківска Студєнка” з України. Дакус о Ватрі - глядаї в тій „Бєсїдї”.

◆ 24 серпня Руска Бурса в Горлінях організувала популярно-наукову прєлекцію на тему: „Лемківска література од найдавнїйших часів до днєс”. Прєдєсїнтом была Др Олена Душ-Файфєр.

◆ 25-27 серпня в Пряшові проведено семінар для учительів русиньского языка, якого вчєня зачало ся того рока в округах: Барднів, Свідник, Меджелабрїї і Сніна. Семінар вели: Доц. др В. Ябур, Доц. др М. Сисак, Доц. др Ю. Пацько, Др М. Гиряк і методик русиньского языка, выдатний наш поєта - Штефан Сухий.

◆ 28 серпня Православна Парофія в Зимній Волі к/Любіна означєла 50-років свого існуваня. Был то єдночасні і смутний споми 50-літя вигнання. Подібны рефлексійны стрічы організували Лемкы інчых місєвности на чужьні, документуючы злославну подію пропамятньма таблицями.

Остатїм часом мали мы дуже щєстя до приобаня новых книжок, в тым выданьє споховых, котрым треба было посвятити вєщє нич обьчєні місяця (см. - „З выданячой полїчки”, попередній номер, а і тот). Тым самым заведбаню дуже інчых хосєнних выдань, яким вартат оддати хоч пару слів. Робимє то-то на днєс коштом „Амроза”. (Рєд.)

ПРАВОСЛАВНИЙ КАЛЕНДАР 1997 - Выд. Правосл. Церков на Словєнску, упор. Мгр Я. Зозуляк, ст. 160.

Переважаюче число дописів, хоч барз интересуючых, є по словацкы. Грїют єднак три тексты по русиньскы - то аванс нашого языка. В калєндарі нашол тж місєце верш М. Олесневича *Молїтва*.

НАШ КАЛЕНДАРЬ - NÁS KALENDÁŘ 1997, Užhorodská spoločnosť českej kultury J. A. Komenského, Сост. калєндаря И. Латка, В. Сочка, ст.108.

Наступний труд (русиньска част калєндаря) Василя Сочкы. І зас в ним добра памят о нас - Лемках. В калєндарі поміщено творы: І. Русєнка, Н. Жылича, Я. Зволїньского, Я. Трохановского, П. Мурянкы, В. Грабана, О. Дуць. Шкода лем же труд тот треба вести з міцнїйшым сусїдом в рїдній хыжы. Жычымє, Панє Василю, теплїйших вітрів в Підкарпатскій Руси.

Urszula Janicka-Krzywdka, CHRZEŚCIJAŃSKIE TRADYCJE PODKARPACIA, Oficyna Wydawnicza „Rewasz”, Pruszków 1996, str. 154.

Найліпшом рецензієм праці буде прєведєня слів Авторкы: „Na początku XI wieku południowe tereny Małopolski, silnie jeszcze związane z chrześcijaństwem słowiańskim, ciążyły ku królestwu węgierskiemu, gdzie odmienność obrządku była traktowana bardziej liberalnie niż w krajach ościennych. Jest wielce prawdopodobne, że zarówno św Świerad, o którym wiemy, iż był związany z Nitry, jak i pozostali, znani z podań eremici byli mnichami rytu wschodniego, osiadłymi na terenie, gdzie tradycje chrześcijaństwa kręgu bizantyńskiego były jeszcze żywe i swobodnie pielęgnowane.”

Рїдко почути в наших „крайовых” выданях такє ствердженя. - правда? Але правда все ся колїси выпєкне. Припоминамє, на што звертали мы уж увагу в наших выданях, же Шєвєрад (Świerad) і єрєміты з ним звязаны мали свої єрємы на днєшнїх польских терєнах околиц Санча. (м)

БОГДАН І. АНТОНІЧ

6 серпня минуло 60 років од дня смерті Богдана Ігоря Антонича - веном підхмеленого поета. Є він на тілко знаний і цінений, што неє ту потреби потверджувати того, старати ся прирашувати вінец його славы. Ту, на тым малым фалатку, прагнеме лем зазначыти - же о ним памятаме, же маме го за свого, хоц...

Так - писал по українськы; як по російськы, ци язычийом писала ціла плеяда наших творців зышлого столітя, як... в латині творил Т. Курилло... в тымже XIX столітю, як великий Українець Гоголь своїм безсмертним *Мертвým душам* казал бесідувати „общепонятным” языком. Так як несе ден наш выдатний сучасник лише *wiersze* (а пак робит з них вершы).

Але ем намішал - ні? Заправды! Бо в каждом з приведених примірів причина была інча. Та не змінят то факту же причина была. В Антонича тіж. Але не перешкодила му она остати собом і в своїм часі - на пробу втягніня го до політыки і писаня „ідейно” - одповісти: „Хочу і маю відвагу йти самітно й бути собою. Я не мандолініст ніякого гурта!”. Ци промовил ту його інтернаціональний (а може ліпше - чловечий) геній, ци спомин з дитинства, коли в 1919 році, в час лемківской республіки мусіл з родичами втікати за хырбет Бесіда - того уж не будеме знати.

Пропонуєме Бесідникам *Елегію* Антонича - наразі іщы по польськы. Хоцбы зато же інчы численны пробы переведіня ей в цілости на тот язык остали лем в мрях. (М)

BOHDAN IHOR ANTONYCH

Elegia o drzwiach śpiewających

*Drzwi śpiewające, siwy jawor
i malowany, stary próg.
Tak się w pamięci zachowały
rozstaje mych dziecięcych dróg,
tak zatrzymała wizja chłopca
obrazki pogrążone w mgłach,
ograniczony zasięg został
tej pieśni, która we mnie lka,
która wzruszeniem mnie rozbraja,
lecz wciąż bez zbędnej, ciepłej tzy
kreśli wspomnienia o tym kraju.
I tamtym życiem pragnę żyć
wśród burz chłopcęcych i radości.
Potokiem rwącym płynie krew
i płoną oczy szczęśliwością.
I lżejsze pióro chwyta zew.*

*Kiczory noszą siwe trawy,
czerwony kamień w rzeki dnie,
smolista noc i dzień smagławy
cygańskich oczu smutkiem tknie.
Potoki rześkie, roześmiane,
jak kochankowie żądni mkną
w doliny mrokami kołysane,
co w ciszy, jak dziewczęta śpią.
I snuje się kwiecisty zapach,
niby z fajeczek barwny dym.
Drżą jodły w groźnych wiatru łapach,
nadzieje niosą w szepcie swym,
strugami płyną krople szumu,
niby żywica z grubych pni.
W zieleń spowity i zadumę
u źródła jeleń wodę pił.
Zasnęło w studni krwawe słońce
na dnie usłanym w miękkość mchu.
Sekretu krzakiem gorejącym
z głębiny wyjdzie rankiem znów.
I śpiewa puszcza snem kudłatym,
odwiecznym echem błądzi gdzieś.
Na zboczach gór, jak wielka lata
wśród lasów przycupnęca wieś.*

*Karczma, jak krzak rodzący zorze,
świeczkami płonie w nocy mgłach.
Klucz zardzewiały zamek strwożył,
dym gorzaczany ściele dach.
Ognistym smyczkiem trną Cyganie,
rozkołysany śpiewa bas.
Muzyka ślecze, duszę rani
pijanych strun siarczysty wrzask.
Na flecie tanczy pałców dziesięć,
muzyczne drzewo trzaska skłą.
Z bębna zdławiony krzyk się niesie,
rozlewa się jak z dzbana w krąg.
Goreją skrzypce, cichną wiedeną,
pieśnią pijane serce bębna.
I o zbrojnikach setny raz
drży, opowiada w pieśni bas:
święcone kule i pas lity,
tajemność ziół i dzika barć,
zakłęta noc i śmierć rozpiła
w napojach, co je warzy czart.
A księżyc - tenor rozmarzony -
wiedzie mistyczną nocą pieśń.
Dziewczyną, niby wir wrzeczona,
spódnicy się pozwała nieść.*

*Pamiętam jeszcze: pośród wód
drżące iskiarki ranek sieje.*

*Pamiętam jeszcze: domek mój,
gdzie ściany - drzewo i marzenie.
Pamiętam jeszcze: w słońcu most
zrudziały grzbiet leniwie grzeje,
jak gdyby przeogromny kot,
co oczy mruży w zjawie sennej.
Sądzę, że stoją most i dom,
lecz dla mnie dawno przeminęły,
wspomnienia tylko ciepłem drżą.
Niesyty kruk nad mostem krakał,
płynęło rzeką słońce w świat.
Chodziłem tam, łowiłem raki,
kiedy minęło mi pięć lat.
Paluszki kłula róża dziła,
ustami ssałem słodką krew.
Gwiazdy uniosły mnie, chłopczyka,
lecz znaleźć nie zdołałem swej.*

*Tu siwe niebo, siwe oczy
wznosi strapoiny życiem lud.
Tu słota dudni, szyby mocy,
do roznów cichość smutek wwiódł.
Pod siwym niebem legła ziemia,
rodząca owias, dziki głóg.
Mchem otuliło ją cierpienie
zadumy pełne, niemych słów.
Jak symbol niepowodzeń pnie się
lebioda - najgłodniejsza z zielsk.
Odwieczne niebo i bezkresne;
niedola Łemków - wieczna też.*

*Bogini Łada w czartoryjach
wróży, jak dawniej, chłopcom swym.
W cerkiewkach mirra wzwyż się wzbija,
unosi się modlitwy dym.
Na niebie tylko sine zorze
wysłuchać chcą błagalny śpiew
ludzi bez skrzydeł, nie zawiliży,
który całując w swej pokorze
podnóżki święte - Boży gniew,
ustami młotymi, w czerni pyłu,
jaki na wargach ich osiadłże,
modlitwy się do Ojca, Ducha,
by pomógł zdobyć im pieniądze
na chleb, na sól i na siwuche.*

*Nie rodzi ziemia, wieją wiatry,
na połu mech jak piasecz w przygodzie,
ludziska, jak i w reszcie świata,
rodzą się, cierpią, umierają.
Pożary ciągną i powodzie,
pozostawiając widma zgliszcz,
szateją wojny, przemijają,
król jeden wczoraj, inny dziś,
lata jak górskie płyną wody
i o zbrojnikach deszcz jesienny
wspomina czasem w niepogodę.
Ileż to burz odeszło gdzieś,
lecz ty ta sama i niezmienna,
temkowska zagubiona wieś.*

*Tam, niby strzały słowa się,
tam się skrzydłata pieśń ma niesie.
Rodzina wsi - nie wspomni żył
o życia piewcy, i uniesień.*

z ukraińskiego przełożył

Piotr Trochanowski

ДЕЯКІ ПОДІИ ЗО 450-(?)-ЛІТНЬОЙ ІСТОРІИ КРЕНИЦІ - Ч. IV

Подібні як і в інших місцях польського королівства, так і в Мушынським Ключы, в феодалних часах, жытя селян знаменуют тягары накладаны паном на підданных. Так або подібні было всяди, але особливист долі Русинів в Ключы, в тым і в Креници єст в їх духовым і релігійным жыто. Было оно нераз доптане през інгеренціи зо стороны краківскых епископів або їх представників, а з часом навет прешлідувано православных в тій „державі” як злочынців.

Трудно гнеска удокументувати тот процес як ціліст зато, же барз дуже документів знищено в ріжных історичных обставинах. Джерела, до яких мож дотерти позволяють еднок на ставляня новых гіпотез. В тій части допису буду хотіл перешлідити процес латинізації Русинів в Мушынським Ключы до половины XVII столітя, як рівнож спомнути о інших справах звязаных з тым проблемом.

Ординация для Мушынського Ключа, выдана епископом Гембіцким в 1647 році, як уж спомнено в попередній части допису, могла мати за ціль лем успокоіня підданных, розгнваных на спосіб справуваня уряду старосты през Войцеха Бедлінського, якій гнобил люди штораза то новыма тягарами. Тота діяльнист старосты лем звекшала опір селян против власти і не могла помочы Гембіцкому в доведіню до кінця діла остаточного введіня унії в Ключы.

Жытелі тых земель, яких предкы были крещены в періоді кірילו-мефодияньской місії, были вірными Православної Церкви. Парохії, якы ту істніли, належали до православной Перемьшльской Епархії. Од часу коли покликано до жытя організм Мушынського Ключа, были они підданныма краківскых латиньскых епископів. З того взгляду на тій території уж на долго пред 1596 рском стерали ся впливы православія і римского католицизму. З початком XVII столітя інтесивні старано ся

одвести православных од своей віры і преконати їх до принятия унії з Римом.

Діяня тоты не попали на податний ґрунт, доходило ту штораза частійше до релігійных конфліктів. Наступуючы по собі краківскы епископы старали ся на всякы способы нашмарити тутышньому населіню підпорядкуваня Римови. Коротко мож повісти, же ведено агітацію медже православным духовенством. Рівночасно, взглядом селян якы передовшыткым не хотіли принять унії, мали місце інші діяня, котры бы сме гнеска назвали „шыкаными”. Найвеце таких шлідів найти мож в історії Тылича, хоц преці векшіст ординаций тыкат ся цілого Ключа.

Бодай єдным з перших документів, якы дают образ той діяльности краківскых епископів єст ординация еп. Тылицкого выдана в 1612 році, в звязку з ерекцией місточка Тылич. Заказал він оселяти ся ту „dyzunitom” під каром одобраня цілого маєтку. (1) Двадцеты і тридцеты рокы XVII столітя сут дост богаты в ординации краківскых епископів, якы давали гваранцию численных привілегій в припаду принятия унії.

Еп. Марцін Шишковскі выдал в 1626 році ординацию, в котрий гварантує унійным духовным такы самы привілегії, якы мало латиньскє духовенство, в тым рівнож звільніня од вношыня для епископа ріжных оплат, признал тіж інші вільности:

„Naprzód gdy ich Starosta Nasz Muszyński o co sądzić albo o jakiegokolwiek sprawy (które się in Civilibus tylko rozumiec mają) do siebie wzywać będą, nie ma ich przez łada kogo obsyłać, ale pozwem spodpisem swoim obesłać, aby przed nim stanęli. A w Kryminalach, to jest kiedyby kogo ranili, albo zbil, albo też kto onych samych, albo ranil, albo na uccwie ich Kapiąnskie nastąpił, niema ich Starosta nasz sądzić, ale my sami to sobie do sądu zachowujemy. I to Starosta Nasz, teraz i na potem będący, gdy ich sądzić in Causis Civilibus będzie, niema ich biciem, więzieniem, ani żadnym inakszym karaniem ciężać, ięno osądzeniem winij, która ezeliby się im cięższka zdała, u Ukrzywdzeniem ią swoim bįdz rozumieć, wolną mają mieć zawsze do Nas y Sadu Naszego appelacyą. Czego im

Starostowie Nasz bronie nigdy nie mają. Do tego czynięmy wolnemi od płaczenia łarząkowego, po groszy szesnastu; od Zaiącowego po groszy piętnastu; od Zerowego, kiedy którego roku las obrodzi, po złotych pięci bez groszy sześci, od każdego Popa, od dziesięciny od baranów, to jest od trzydziestu baranów iędnego, co wszystko uczyni kłkadzieścią złotych do roku, czasem i mniej, bo kiedy się zer nie zrodzi, to nic nie dają. Od tych tedy podatków, jako ludzi Duchownych y Kapiąnow z Kościołem Rzymskim złączonych, czasy wiecznemi wolnych czynięmy. Tym jednak sposobem, aby zawsze w Uniiy Kościoła Rzymskiego trwali. Władce Przemyskiemu poświęszęstwo oddając, (...) A Cerkiew i Popow wiecey, bez dozwolenia Naszego y następcow Naszych, aby nie przyczyniali, okrom te razniejszych, która się tu mnanują: w Krenicy, w Bereście, w Fiorncy, w Brunarach, w Świecicach, w Stawiszcy, w Czymey, w Banicy, w Izbach, w Mochneckij, w Muszynie, w Dubney, w Wujkowej, w Andrzejowcze, w Złocky (2)

В цитуваний ординации так дуже прав і вільности признано священникам якы погодили бы ся принять, ци уж приняли унію. Мож з ней вычитати дуже більше. Кед заперечыти прийнятю унії, вкаже ся друга сторона той ординации - для тых што ся не підпорядкували. Застанавляючий єст тіж „кримінальний” уступ ординации, в тім забезпечаня ся на околичнист коли бы дахто *na ich ubciwe Kapiąnskie nastąpił*. Ци-ж бы істніла така боязнь і з чыйой стороны небезпека грозила?

Трудно безсперечні повісти, якы священники приняли в тім році унію разом зо своїма парохіанами. Вимінены села - то ани половина з тых, якы належали до ключа. І кед бы навет прийняти же не во вшыткых селах были уж церкви, - в Тыличы, Поворознику, Милику, Жеґєстови і Вірхомли были напевно. Одніси зас Крениці, выміненой в списку, вантпливым єст ци істніла там унійна парохія - зато, же сут пізнійшы документи, якы вказуют на істніня в Креници парохії православной (о чым буде кус далі).

В світлі пізнійшых ординаций, здає ся же заходы еп. Шишковского не дали барз вельких резултатів. Рівнож і його наслідник, еп. Якуб Задаік старал ся продовжыти діло латинізації на-

Церков в Поворознику з 1612 рока

селіня Ключа, о чым свідчат ординаціи през выданы тым епископом, м.ін. з 1636 рока, де чытаме:

...który by gospodarz z gospodynia i turgiej i kazania nie słuchał rozkazujemy i ustanawiamy, aby każdy z nich sześć groszy winy na ochędstwo cerkiewne oddawał. (3)

Над тым уступом треба ся хвилю задумати. Як то може быти, жебы люди треба было на силу до церкви заганяты?

Пред тым нич одповіме собі на тото зьвіданя - припомниме кого і коли речена ситуація ся тычыт. — Отже Русинів в половині XVII столітя, в часах коли люде заедно патрэбувалі духовай опікы (то не днешній зляцізуваный сьвіт).

Унійны парохіі, які закладаю насильно, часта оставалі лем „на папері”. В ординаціи представлят ся ситуація, коли люде не ходят до церкви - там де ім кажут власти, бо не хочут уніятского священника. Мож ся додумувати, же молили ся в церквах, в селлах які оставалі ішы при православію, або в тасмници в своїм селі. Не ест можливе жебы парохія (в сенсі вірных) прыняла унію, а ей члены не ходили на Службу. Та-

ка ситуація ест можлива лем в парохіях без вірных, а „загально-державна” ранга ординаціи доводит же такы ситуаціи были в ключы на порядку деннім. Не лем в селлах! Сьвідчыт о тым заряджыня, яке спомненый еп.Задзік выдал 13 лютого 1638 рока свойому старості Янови Бедлінському.

W miasteczkach obydwu (Muszynie i Tyliczu), odszczepieńców od kościoła rzymskiego i cerkwi zjednoczonych, mieć nie chcemy i gdzieby się pokazał, w którym miasteczku takowy, i dowody nań dostateczne były, ma być z miasteczek naszych wypędzony i dobra jego dyspozycyi naszej podlegać mają. O czym urząd miejski starostowie pilnie się dowiadywać powinni. (4)

І зас приходит думка - кед бы в місточках справа унії была рішена, ніхто не преймувал бы ся едным ці двома. Кому патрэбна было бы такэ заряджыня?

Не мало ест джерел які вказуют же в тым часі в Тыличы тырвала „война релігійна” і в тым місці не чудне ест нам спомнене заряджыня. Вказуе оно, же і в Мушыні, осередку власти, ситуація релігійна далека была од спокійной, може і там штоси ся діяло...

Вернімце до Крениці і шлідів православія в тым селі. В шематизмі з 1879 рока чытаме такую інфармацію о Крениці:

...о первой Церкви, и ей священникахъ, и ихъ удержанію какбы тоже они слѣду: все тое въ другой половинѣ семнадцатаго столѣтія разомъ з обиталищемъ Пароха мало згорѣло. На познійшой Церкви знаходитъ ся рокъ 1651 (5)

Што згоріло в Крениці, тото пропало на все. Зато заховал ся документ аж в Климківскым Кресі, які гварит о Крениці в інтаресуючым нас періоді. Отже в *Книзі судовій Кресу Климківского* помедже записамі з 1637 рока ест і такій:

(...) Pop ioski na imię Tymoteusz stanawszy przed zupełnym prawem gajnym we wsi Klimkówce, (...) oznajmił i zapisał sobie dał, że wydał (...) do Krenice popowi kunicz wladzicznych złotych 4 (6)

Не было бы в тым нічога особливого, кед бы не тото, же куниця владыча была в тамтым часі оплатом, яку вношено для епископа православного. Знаме же паралельні з уніем істніла тов-

ды (до 1693 рока) православна епархія з осередком в Перемышлі, які підлігали православны жыючы в границях Мушыньского Ключа (7)

Возме ішы під увагу джерело спомнене в другій часті допису (см. Бесіда 2/97, стор.3) о тым, же староста Кемпінскі дозволят креницкому священникови о Михалови купити ролю Тимка Лучковича і вкаже ся нам дост лобічна тягліст православія в Крениці. Річ відома, же креничане коліси мүсілі прыняты унію, але окуплене то было долгыма роками релігійных перешлідувань.

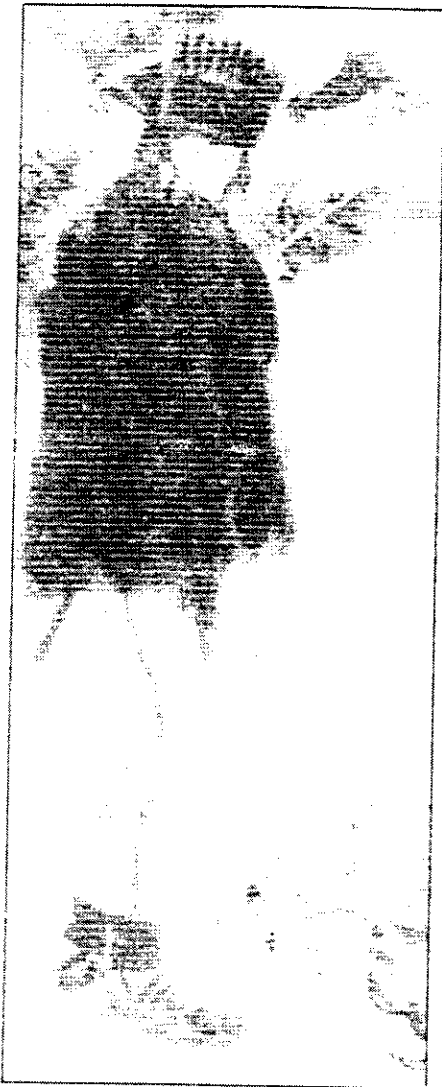
Ані еп. Шишковскі, ані тіж еп.Задзік не перемоглі спору православного населіня в Ключы. По них настал епископом Пйотр Гембіцкі, які внос дуже „творчых” діянь в справу введіня унії. На тему його однесіня до православія і вірных той релігії він сам гварит дост зрозуміло в ординаціи для Ключа Мушыньского:

Odszczepieńców tj. schizmatyków w Państwie tym naszym być nie ma, ale wiary y nabożeństwa katolickiego Kościoła powszechnego według jedności, które y Ruś Greckiego nabożeństwa zachować ma - inaczej nie wierzyć, tylko jako przezbiterowie ich w niej nauczają, żyjąc pod jednością Kościoła rzymskiego, tak sprawować się mają y żyć według P.Boga - inaczej jako z schizmatykami i czarownikami według ordynathey antecessorów naszych postąpićby nam przyszło takowych gardłem karzać i dobra ich confiscować. (8)

В ситуаціи, коли штотаз тяжше было жыты в згоді з так устанавляным законом, неседному з підданных не оставало ніч інчога як глядаты схороніня в лісі, медже збійнікамі. Інакше ніч в інчых регіонах королівства, де збійництво тіж выступувало в XVII століпі як прояв бунту селян против економічному вызыскови, в Мушыньскым Ключы мало оно ішы еден аспект - релігійний. Было оно проявом обороны против нетолеранціи і перешлідуванку православных в Ключы. Збійнікы были для Русинів натуральныма богатырямі, хоц выняты спід права, але в якісый спосіб вільны. Ватажкове збійніцкы часто выводили ся з верхніх верств су-

ДЕЯКІ ПОДІИ...

(продолжыня зо стор. 5)

Збійнік Василь Чепец з Грибова.
Рысунок Ст. Дембіцкаго (в.) Jan Kasprzowicz,
Bunt Napierskiego, Lwów 1899

спільства, як хоцбы шоптысович з Ліщын - Василь Баюс, Андрій Савка - сын дяка зо Стебника ко-ло Бардийова (писменний в обох азбуках), Василь Чепец - рівнож сын дяка з Грибова. Діяльніст збійників была в велькій мірі іде-ольогічна з вельком дозом релі-гійных мотывів. (9)

Найвекше насилія збійниц-тва мало місце в околицях Кре-ниці - ту заховало ся найвече переказів і найбарже жыва захо-вала ся традиция. Ту „збювали“ такы ватажкове як Квочка, рече-

ны уж Савка і Чепец, як рівнож Федор Сенчак, Прокоп Капка. Зберали ся в корчмах на Гутиску коло Крениці і на Крижівці - од-каль організували свої напады. З іх діяльністю звязаны были ріж-ны переказы, як: „...na Krajnej Hali (w Beskidzie Krynickim mieli pono zbójnicy kryjówkę. z której wywieźli 8-miu końmi tram złota”. (10)

Збійницькій рух сксруваний был головні против дворам і куп-цям і прибавлял дуже трудности в заряджуваню Ключом. Авторитет адміністрації впал з часом так міцно, же справа розбоїв до-терла до Варшавы. Сойм валь-ний варшавскій піднял в 1647 році постановліня о назначыню спеціальной комісії „dla zafatwie-nia spraw od strony węgierskiej”. (11) Не дало то ниякого резуль-тату, отже епископ Гембіцкі під-нял сам діяня звязаны з мілітар-ном стороном Ключа. Покликал він рівнож суд кримінальний в Мушыні, якій звано часто *prawem najwyższem*.

Думам, же о суді тым треба повісти хоц лем пару слів, зато же не был то звычайний суд.

Sądzono tu sprawy o kradzież, pozogę, rozbój, czary itp. Karą za ciężkie przekroczenia była śmierć przez ćwiartowanie, wieszanie, wplecenie w koło, ścięcie mieczem, przebicie kołem, spalenie na stosie i t.d. przyczem istniał tu pewien stopień Sąd bowiem nieraz z uwzględnieniem łagodzących okoliczności, zmieniał karę, chodźto jednak tylko o sposób, w istocie stosowano tylko karę śmierci. Przed samą rozprawą były t zw. „questiae” czyli badania wstępne albo śledcze dobrowolne lub wymuszone torturami w obecności mistrza czyli kafa. Do tortur używano różnych przyrządów, co graniczyło często z okrucieństwem i barbarzyństwem, ale ówczesne prawo nie znało łitości nad złoczyńcami i tępiło ich bezwzględnie. Trzymano też stępego kafa, gdyż spraw gardłowych było mnóstwo, wyjątkowo sprowadzano go z Biecza lub Nowego Sącza. Na miej-scu, w ratuszu muszyńskim były też różne przyrządy do wykonywania wyroku śmierci, jak pał, szubienica, kół i t.d (12)

Православных, як „schizma-tyków” суджено в суді криміналь-ным (порівнай цитат - Нр 8). З того

внесок, же для розвязаня про-блему православія в Ключы. його вірных суджено і мордувано як чарівників або криміналістів.

Мушыньскій суд был загалні зненавиджений през населіня Ключа, чому тіж не мож ся чуде-вати, бесідувано: „*niegodno - ino tę Muszynę spalić - giną tam ludzie wiele, або „gdyby tak którego z tych Muszańców dostać”* (13)

В січні 1650 р. папскій нун-ций Ян де Торрес зложыл спи-скопови Гембіцкому особливы по-дякуваня за непресдану поставу в однесіню до православія. (14)

До релігійных справ прийде нам іщы нераз вертати. Будут ся они трафляти в наступных частях допису, так як товаришыли на-шым предкам і нам в штоденным жыттю.

Ярослав ВОРГАЧ

Література

- 1) Władysław Bębynek, *Starostwo Muszyńskie...* стор. 71,
- 2) *Kilka dokumentów do dziejów grecko-katolickich parafii w dobrach muszyńskich dawnego biskupstwa krakowskiego* - objaśnił i wydał ks. dr Jan Krzemieniecki, Kraków 1935, c. 40-42,
- 3) там же - стор. 49,
- 4) Henryk Stamiński - *Muszyna i jej starostowie do roku 1781 [w:] Rocznik Sądecki, tom XII, Nowy Sącz 1971, стор. 59,*
- 5) *Схематисмъ Єпархіи Перемишльскої, 1879 р. стор. 275,*
- 6) *Księga sądowa Kresu Klimkowskiego 1600-1762, opr. i wyd. Ludwik Łysiak, PAN 1965, c. 134,*
- 7) Marian Bendza, *Prawosławna Diecezja Przemyśka w latach 1596-1681, ChAT, W-wa 1982, c. 103,*
- 8) W. Bębynek, стор. 51,
- 9) П. Дяк, *Атрибути тривання [в:] Церковний Календар на 1994 рік, вид. Перемисько-Новосанцівської Єпархії, стор. 199,*
- 10) Krystyna Pieradzka, *Na szlakach Łemkowszczyzny, стор. 37, 38,*
- 11) W. Bębynek, стор. 49,
- 12) там же стор. 47-48,
- 13) там же стор. 48,
- 14) Antoni Mironowicz, *Prawosławie i unia za panowania Jana Kazimierza, Białystok 1997, стор. 104*

(продолжыня в наступным номері)

194
1997

володимир ольгович

МОРЕ

пам'яті Никифора Дровняка

Не буду тебе малювал, море.
Хоц ты такє велике, о кілко більше,
нич буд-яка млака, нич креницький
потік, нич Попрад

Не буду тебе малювал, хоц ты
потужне. О кілко потужнійше од
вшьткого што знам. Од розкоти-
стого грому, од шаленых в час вес-
ны прскых потічків, од розюшеного
газдівского быка.

Не буду тебе малювал, хоц ты
і гарде, прикрашене нераз цілом
палітром барв.

Адде, наприклад, вчера, коли
стоял ем над твоім берегом... Нагли
розступило ся небо. і на твої тем-
носині, вкрьты пінистыма шапками
фалі брызнула каскада зеленкува-
того проміння. Зелін замінила ся на
бліду жолтист, а пак — на злато.
Было нестрічано гарді. Кед бы та-
кы кольоры там, в моїх горах, до-
раз взял бым їх на папір. А вчера
рука ани не дырнула, не одчула
ниязкого наказу.

Не буду тебе малювал, море.
Не дістанеш ты од мене малюнка-
портрета. Аж і коли бы ся в тобі не
едно, а тисяч сонць призерало і ти-
сяч місяців брало в обіймы твое
велике і неспокойне тіло.

Бою ся, што зосхне моя рука.
Зосхне од дармуваня. Бо барз ма-
ло малюю. і не так, як треба.

Там... де смереки підперают
молоде весняне небо, де, обмытий
сьнігом і дощами, двигат ся догоры
верх Яворины, там бы знала рука
што має робити.

Там і лем там, міг бым ся іщы
стати собом, якбы раз іщы ся вро-
дити з недрів рідной землі.

Там міг бым зас быти Никифо-
ром — шаленым слугом того діла,
до якого ем неодмінні сотворений.

(4)

І може вкажут ся мі іщы Фан-
та-стычны міста, необычайны вос-
кресенія серед пр. байковы заходы
сонця і такы інчы, невиданы, дру-
гыма чудеса і дива?

І приснит ся серцю раз іщы
сон опьянілий, сон о славі.

І взрю може даколи іщы... Ро-
мана Турина?!.. Коли на примурку
під „Соплицовом“ буду малювал в
захмарений ден даяку річ прекрас-
но - фантастычну, він стане попри
мі, дїтхне ся мого плеча?!

Бо там і лем там, може ся ста-
ти — ВШЫТКО!! В краю тым бла-
гословенным, єдиным в сьвіті, де
давно-предавно родила мя мати.

Дармо што не почую тепер в
Креници лемківского слова і стану
ся іщы більше, доправды глухим.

Дармо, што не застану там Дро-
вняків, Креницьких, Цїхонів, Дзюр-
белів, Гриників, Миляничів...

Остают ГОРЫ. Они — вічны.

Остают хыжы, сыпанці, капли-
чкы. і церков, до котрой мя мати за
руку водила.

Остают іщы і тоты, што сплят
на горбках за церквою — газдове,
газдыні, матері матерям і вітцьове
вітцям. Рядками гробів спати будут
дальше до кінця віка, нич Господ
земличку цілу не переоре.

Піду селом і зближу ся гу по-
токови. Сяду над водом, вштурю
ногы, змучены дорогом, в його хо-
лодну сьвіжіст. Вросну в беріг, як
тот златий лотат, або як — при-
стритник. Возму голову во двої
руку... Одпочну, одпочну...

Потім выйду на горбок, за цер-
квою, і стану в отверанці старого
цмынтеря. Буде час свитаня, а мо-
же — змерку. Стану і загунам так
голосно, аж впаде з трав роса і за-
тремтят на деревах листкы. Так го-
лосно як лем буду міг. Не послухат
мя може собачий язык і не выйде з
гамбы ни єдно выразне слівце, але
тоты, што сплят, зрозуміют. і почує
мати, двигне голову, коли я засли-
нений выкричу зо себе:

— Ма-мо!... Уж ем вернул! Ма-
а-мо!! Я зас ту!

з українского перевьол Петро Муранца

* Фрагмент з „Незаписаних записок“,
взято з часопису „Лемківщина“ ч. 1/81

СЕМАН МАДЗЕЛЯН

Свербоузка

*Росла собі свербоузка
серед ліса, мала,
Хоц в березі над парийом,
а біды не знала;
Еї коріня ся ввертіли
до купы каміння,
Никому ту не заваджала,
была сой газдыня,
Нераз в маю, як заквитила,
вкрьла ся ружами,
Припітали пчолы, джмелі
цїльма роями.
А еї нектар, як ся хтіло
барз-барз долго жыти,
То лем треба было трираз
покус наще вжыти.
То зас зимом, як довкола
было всяди біло,
Червеніцьких свербоузок
для птахів старчыло.
Свербоузці пасувало,
было ії до лица,
Прикрашала тоту дєбрю,
як чугу кытиця.
Нихто не знал як ту вросла
тота чуд-порода,
Ци еї чары засіяли,
ци матір-природа.
Нигда на то не жуграла,
же є часом наще,
Лем все квітла каждой ярі
штораз чудні красше.
Лем раз ішол тади газда
з мотыком на плечах,
А же не был добрым газдом,
не знал ся на річах,
Взял выкопал свербоузку
і в саді еї всадил.
А як земльом юж присыпал,
так си до ней радил:
„Ту маш рости, дика ружо,
де я тобі кажу,
Підлію тя, загною тя
і людям покажу,
Як ся робит з дичкы щыпку
шляхетной породы,
Будеш мала добру землю,
під достатком воды!“
А яблони — як яблони,
обрекли сусіду,
Же є дика, же ма колькы,
а на листку гниду.*

*Свербоузка сохла,
на нич здали ся выгоды.
Оне все тужыла
до гірской природы.*

ДО НАСТУПНОЇ ЗУСТРІЧІ „ЛЕМКІВСЬКА ВАТРО” В МИХАЛОВІ

Заслужений Прикарпатський ансамбль пісні й танцю України „Верховина” концертував на Лїґниччині в Польщі три роки тому. По закінченні гастролей залишили артисти там багато прихильників, а навіть щирих друзів. Тому, коли подзвонив мені пан Юрій Старинський, наш давній і добрий приятель, який проходив у нас в колективі практичне ознайомлення з хореографією Галичини і Східної України, та з легкої руки якого сьогодні „Верховина” може похвалитися прекрасною *Лемківською сюїтою* і передав нам запрошення від Товаришнина Лемків взяти участь у XVII Лемківській Ватрі на чужині, рішення колективу було однозначне - їхати. Але одного бажання, навіть якщо воно і дуже міцне, замало. Адже від Нового року артисти отримують лише до 20% заробітної платні і то нерегулярно. І, не дивлячись на покриття частини коштів запрошуваними, проблема здавалася не до вирішення.

Дирекція ансамблю звернулася до керівників міста. Обнадіявала рішуча відповідь: „Мусимо зробити все можливе і неможливе, щоб колектив поїхав”

Довго описувати, як робилося фактично все неможливе... І от у четвер вечером (а мали виїхати ранком) автобус відїхав з Дрогобича в напрямку кордону.

Найважча частина дороги - переїзд кордону - пройшла швидко й організовано. І ось автобус уже мчить дорогами Польщі. Трохи псували настрій водіям часті обїзди поповнених повинню доріг, але загальний бойовий настрій зменшував немиле враження, а гарний жарт і дотепне слово деяких артистів-жартівників допомагали забувати, що за вікнами ніч, а ми - після важкого тривожного дня (бо ж до останньої хвилини не було відомо, поїдемо чи ні?) Лише під ранок затихли голоси, люди пізасинали, не дивлячись на невідомі / хіба можна назвати вигідним спання у кріслі?). А водії їхали безперервно, мінялися за кермом через певний час, не збавляючи швидкості, бо розуміли, як важливо прийти артистам на кілька годин швидше перед концертом, щоб привести себе в порядок і відпочити перед виступом.

І ось Лїґниця зустрічає нас літньою сонячною погодою. Трохи псу-

ють вигляд міста мішки з піском, які можна бачити на кожному кроці: біля мостів, біля вікон пивниці і сутерин. А також на квітниках видно прим'яті кущі і залишки нанесеного повинню намулу.

Жартували хлопці: наші ворони так швидко нас везли, що приїхали ми на дві години швидше призначеного часу.

Але і це ми використали для того, щоб розім'яти трохи ноги, зробивши коротку релетицію, а для людей з околиць Лїґниці (зупинились ми на приміській автостанції) це було справжнім видовищем. Навіть попросили нас вдягнути костюми і зробити експромт-концерт. Але надійшов представник „Товаришства Лемків на чужині” пан Юрій Старинський. Щира радість від зустрічі, питання, відповіді і ми прямуємо до місця проживання.

Нас зустріли дуже привітно і зичливо в гуртожитку сільсько-господарської школи. Розмістили у світлих охайних кімнатах.

Швидко розпакували речі й побігли приймати душ.

Скільки було сміху! Адже людей не зупинило навіть те, що в крані лише холодна вода (на вакації теллу відключають).

А о 8 год. вечора відбулося відкриття XVII Лемківської Ватри на чужині. Велика, акуратно огорожена площа на околиці села Михалів святково прибранна. Вигідно розмістилися тисячі людей, які приїхали з різних сторін Польщі, а навіть і з-за кордону.

При вході зустрічає всіх лемківська церква, побудована за взірцем церков, які залишилися на далекій батьківщині, ніби нагадуючи лемкам ті понищені і спалені святині, будовані руками їхніх предків. Вона ніби благословляє їх на нелегку працю відновлення і примноження тої великої духовної й мистецької культури народу, яку привезли лемки зі собою у світ і не дали знищити попри всі старання недругів. І доки ця церква витатиме людей, які приходять помолитися і подякувати Богу за щасливу подорож, доти буде чути лемківську говірку, прекрасну, запальну музику, чарівний спів, неповторний за своєю самобутньою красою танець, доти буде міцніти і зеленіти велике лемківське гілля міцного українського дерева. І коли в небо під-

нялися пламени ватри, запаленої за традицією найстаршим лемком села Михалів, в душі щось зациміло. Все могло бути інакше. Горіли б щовечора в Карпатах на Лемковині вогні, які запалювали б спокійні спрацьовані руки людей, задоволених своєю, хоч такою важкою, але необхідною для життя працею селянина. І ділились би лемки біля ватри своїми радіщами і смутками з добрими сусідами, з дальшою родиною і з усіма людьми, незалежно від нації, а лиш би з доброю душею і щирим серцем. Але... не судилося! Ох! Як би не той старший 47 рік. Але на всьо воля Божа. Видно хотів Всевишній переверити нарід на міць духу і тіла. І якщо витримало на міць тіла, попри всі тяготи долі, не мало, то не міць духу - далеко не всі. Тому таке потрібне сьогодні це вогнище, яке зігріє, розбудить і кине життєдайну іскру не в одну дитячу душу, кому нагадуючи, а кому відкриваючи приналежність до тої великої спільноти - лемків. І не сором, а гордість викличе в душі молодой людини, бо мало є народів у світі, які могли б похвалитися такою високорозвиненою культурою, а культура кожного народу вплітається, як квітка у віночок, в мистецьку культуру нашої землі.

Культура, мистецтво, артист, людина... Нерозривне єднання цих понять, бо вони разом здатні створити чудо. І свідком такого чуда були ми всі. Один наш молодий артист - внук лемкині із села Карликів - здригнувся коли робили переключку і назвали рідне село його бабусі. Давно померла старенька, і здавалося, ніщо уже не в'язало її онука з Лемковиною. Та ось, здається, випадок - поїздка на Ватру - щось перевернула у душі юнака. Він був дуже щасливим, що знаходиться серед своїх. На все життя збереже юнак відблиск вогню Лемківської Ватри. І таких, як він, вірю багато. Щось манить сюди не лише старих сивих дідів і бабусь, які ще пам'ятають прохолоду студених потоків у рідних Карпатах, але й молодь. Тим більше це приємно, що всім відомо, яка сьогоднішня молодь норовиста, і ніхто силою не примусить її їхати туди, де їй не до вподоби. Нехай молоді зачесані не так, як по-добається старшим, нехай одягнені екстравагантні, нехай не всі говорять лемківською говіркою. Важливе

інше: молоді розуміють, що сьогодні вони єдине ціле, що саме тут вони брати і сестри по крові, діти і онуки народу, який бере своє коріння з неповторної краси гір Карпат. Не їх вина, що вони на чужині. І може не один візьме собі за обов'язок боротись за право повернути своєму народові втрачену батьківщину.

11 година вечора. Всі глядачі стоячи аплодують артистам.

— Браво! Браво „Верховинці“! Несеться з усіх кінців. У перших рядах стоять представники влади і щиро аплодують. А за ними губиться у темноті море людей. І забулися всі неприємності, які ми пережили під час підготовки поїздки. Радість переповнює груди. Хіба може бути щось приємніше для мистця, як висока оцінка його праці. Щасливі і задоволені поверталися „Верховинці“. Не „прощай“, а „до наступної зустрічі“, Лемківська Ватро!

Сьогодні, коли в думках знову переживаємо недавні зустрічі із давніми і новими приятелями, забулося все погане, лише добра згадка залишиться надовго і зігріватиме серце.

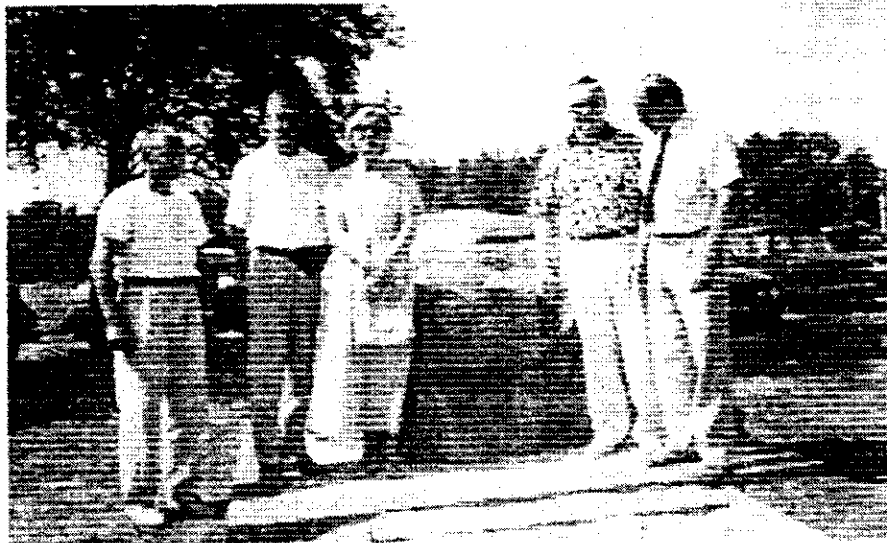
„Верховинці“ складають щирю подяку всім тим, хто допоміг здійснити поїздку. А також організаторам прекрасного свята XVII Лемківської Ватри на чужині. Величезна їх заслуга в тому, що зуміли створити максимум вигод для відпочиваючих і артистів. Чітка організація, вміння опанувати непередбачену ситуацію створювали атмосферу впевненості і задоволення. Нехай Господь пішле Вам здоров'я на многі літа, щоб ще довго могла „Ватра“ горіти так яскраво і бути такою приємною і бажаною для всіх лемків і гостей.

Заслужено гордяться Вами ваші країни. Ваша подвижницька праця уже дає прекрасні плоди.

З роси і води Вам! Нам дуже присмню, що і ми вклали часточку своєї праці у велику споруду майбутнього народу, який заслуговує на право жити і творити там, де уважає за потрібне, а не там де йому наказують. Ми завжди з Вами у Ваших творчих починаннях.

Зореслава ГЛАДЯК

балетмейстер заслуженого
Прикарпатського ансамблю
пісні та танцю України
„ВЕРХОВИНА“

Представителі влади, Союзу і організаторів перед Пам'ятником Акції „Вісла“

МАЛА БЫТИ ВЕЛЬКА, - БЫЛА ЛЕМ ГОЛОСНА

(докінчення з сторони I)

Час бы повісти - жебы закінчыли тему - што с направду істотне в шпільні тій справі. Огже не наш страх, бо його причыны суг знаны. По друге - творці памятника, нашы дяче, мали напewно добры интенцыі, але в тій велькій роботі могло не старчыти часу на роздумуваня. Мож го назвати пересочыньом. Фатальным - але пересочыньом, пошпотыньом.

Не мож так закваліфікувати реакцыі політычных кругів і власти на справу памятника. Не мож не ствердыти - же так мало быти з заложыня. З заложыня уж історычного. Нехотячы приходить на мысьль брошура выдана в Санчы в 1901 р., „Wacność Polacy! Głos z kraju w kwestii ruskiej“, де м.ш. пишут: „Stąd ze wszyscy jesteśmy równi wobec Boga i prawa, nie wyphywa jeszcze równomierność narodowa.“ На тот голос зареагувала товды ясна голова так: „Niesprawiedliwość względem Rusinów jest jednym z najsmutniejszych dziedzictw, jakie nam pozostawiła Polska szlachecka“. (W.Feldman. „Na posterunku“, Lwów 1902, str. 99).

Нибы минула ся Шляхепка, минула ся Ясна Друга і Людова. Нибы минул тоталітаризм і настала демокрація. І што? Так она выгядат?.. Ніч, допшравды ніч не оправдувало, передовшыткым вла-

сти, жебы заховати ся так — як ся заховали. Того, же не полагаю, же не позволю на будову памятника (ни было потрібне?) не уповноважывало тузів до абсєнцыі на розпаліно нашого Огня. Выпны нам хоц пошану (в так важныи хвилі), если не стати їх на бильпе!

Не написал ем ніч о самій Ватрі. Выбачте Чытаче. Зас Вы, Організаторе, пріймійте слова велькой подякы — за трудныи труд. За жытя сцєны, на котрыи не годны сте были ани змістити пребогатої програмы. Вышытко, но повіджме — праві вышытко шло як з нут... Лем тот смуток од Каменя боліт і боліт. Речете — треба было помочы, было бы інакше. Фактычні — треба было!

...Коли уж кінчыла ся Ватра, прозвучал зо сцєны, в обороні нашой чєсти, голос П. Адама Барны. Не выпльнували Го одповідальны. А може дилы до внеску што єдиак в протягу двох днй винны были Ватрянам бодай алозно до адресата, добрі знаного.

Мене тіж не стати было на ню, хоц ем был на сцєні. Забыл ем... захопленый пятдесятьома червєныма ружамы, даруваныма на 50-літє. Але перед выїздом до Гір не забыл ем лишыти кінч з квітєм перед Пам'ятником... Єдиак!

Петро Трохановскій

ДО РІЧНИЦІ НАПЕЧАТАНЯ „КНИЖИЦІ ЧИТАЛЬНОЇ”

В *Лемківському Календарі 1997* підкрієлено (словами Мурянки) округлу річницю напечатання славного букваря свящ. Александра Духновича (1803-1865): *Книжниця читальня для починаючих*. При нагоді того ювілею хотіли бим додати пари ричи.

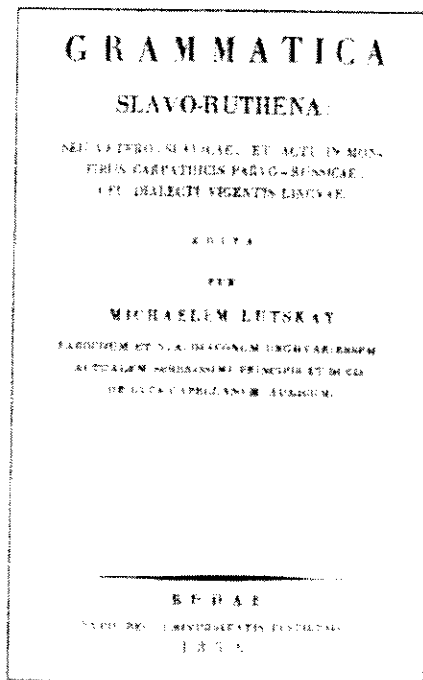
Буквар отця Духновича был фактычній шыроко выкорыстаный в школах до вчыня нашої русиньской бесіды. Як пише Мурянка, корыстано з нього не лем по пудильовій страні Карпат але і в нас на Лемковині. Додати треба, што книжка тота была шыроко выкорыстана через бачванських Русинив, а несна тіж завандрувала до Америки з русиньськыма емігрантамы. О сій популярности свідчыт медже інчыма того, што уж три роки по сій напечатаню автор выпустил другу, розшырену версію, а в 1852 році печатала ся третя версія. До того отец Духнович додал шы *Буквар*, напечатаний в Перемишлі в 1850 році. З його выданьом *Книжниця* розбудовано в форми першої читанкы. Спомагаючы розвій сільской освіты свящ. Александр Духнович напечатал іж: *Краткий землевис для молодых Русинив* (1851) і *Народную педагогію в пользу школ и учителей сельских* (1857).

Варієти праць нашого народного будителя не підлігат інскуси. Хоч сам Духнович мал вантливости што до того який язык має быти літературным языком Русинив, то выпітко сдно - выдал початок поворотови (а не початкови, о чым буде далій мова) до выкорыстаня льякального языка і піднесіня його до гідности літературной мовы.

Сімнадцат років перел напечатаньом *Книжниця*, в 1830 році Михал Лучкай напечатал в Буді (Будині) книжку: *Grammatica Slavico-Ruthena: seu vetero-slavicae, et actu montibus Carpathicis parvo-russicae, seu dialecti vigentis linguae*. Публикация тота одверкала переконаня русиньской інтелігенци того часу, котра деси од средины XVIII віку врихляла ся до

выкорыстаня языка славено-русского як літературного языка Русинив. Язык славено-руский был оперный на старо-церковно-славянськым, але корыстал з елементів льякальной русиньской мовы. Ниже печатаме кавальчык тексту поміщеного в граматыці Лучкай:

Трубарь в час войны трубів, и от неприятеля пойман, так го молвив: *незабійте мя добрі люде, я бо невипный, я ни сдного из вас не забив, и не маю болше при мні, лем (шны) сесою трубу. Ціле зато (в шльым зато) заслужив сесь смерть, сам бо не голен сесь битися, а голен сесь друтих на битку полюбити.*

Духнович тіж думал о выкорыстаню того языка, але з другой страны, печатаючы *Книжниця* і *Буквар* споми верніня до выкорыстаня льякального языка, без потреби спераня його інчыма елементамы. Тота думка была пизийше розвинена медже інчыма через таких люди як Августин Волошин (1874-1945), котрий на-писал парунадцет пикальных шл-ручників на русиньській мові ци Михал Врабель (1866-1923), котрого *Букварь* (1898) был цїковито оперный на льякальний мові

і до 1913 рока был шыи трираз печатавший.

По півничній страні Карпат, неолело по смерті отця Духновича, історик, педагог і учитель, Матвій Астряб (1843-1925) на-писал ряд короткых дописів о лемківській бесіді (1871-72). Во вступі до них писал (орынальний запис): (...) *Лемь ать колька дній, пригодилося ми прочитати 48 і 54 чч „Слова”. И якь же ся зачудовать, якь лемь прочитать в „Новинкахъ” допис >Изъ Бескидскихъ горь<, написану ни такой бесіді, на какой ми колиси мати приспівувала при кольсці и на какой я самь співать до самого своего паробства! Ать пришли паробски роки и ми ся пришло лишити свою родиму бесіду и вчити ся чужимь бесідамь. Оть втогда начулемь дость немалю, якь наведь Русини сміялися, же наша бесіда испорчена руска. Зь початку я праві на виштко приставать, але помійше ми ся почало здавати, же тото не виштко истотна правда, за што гавьблять такь лемковску бесіду не лемь чуджы, але и сами Лемки!* (...). Далій Матвій Астряб писал о особливостях лемківского і боронил його перед критиком.

На буквар, першу читанку і навчаня лемківского в школах пришло Лемкам почекани аж до тридцятьох років двадцетого века, але шыи перел Пертом Сьвітовом Війном печатала ся в роках 1911-1913 газета „Лемко”, на ялиці на-близженю до лемковского говора. Передолжала она традиції выкорыстаня льякального языка, котры - як сгущи зауважыли Мурянка - сягают далекю далій в прошлы часы як може ся декотрым зивати.

Цикавым буде гев розповісти вене о споминевым через Мурянку мукачівськым єпископі і його праці. Греко-католицькій єпископ Йосиф де Камеліс (1641-1706) был Греком, монахом Василианом, котрий вчыл ся в Римі і в 1689 році обнял зверхниство над Греко-католиками в границях австрийской монархіі. Єцим з його плянів было піднесіня рив-

ня освіти русинських священників. Одгаль взяла ся думка напечатаня праць: *Катехисисъ для науки Оугрорускимъ людем* (Трнава, 1698) і *Букварь языка Славенска* (Трнава, 1699). Сам єпископ не знав локальної мовы і зато потрібувал когоси до переложєня написаных через себе книжок. Автором перекладу *Катехисиса* з латинської мовы был святи. Йоан Корницькій. О самым перекладачу не знатя властиві нїч. В його языкѣ, окрем загальної галицько-руської бесіды і деяких польонїзмів, видно тїж медже інчима такы лемківскы формы як: *кто тримат* (в місце галицького *кто тримаєт*), *ци откаль* (знанє лєм в лемківскым). Одгале походит припущєня Богдана Струмїнского, што святи. Йоан Корницькій правдоподїбно походил з галицькой Лемковини!

Отже тоты дві праці были першима підручниками до науки русинского языка. *Букварь* (в дифтонгу „ou“ чытало ся лєм другу букву - „у“ - ред. „Б“) был з такым цїло написаний, а *Катехисис* не раз служыл тїи самїи справі, бо нерїдко был єдною з парох - книжком доступном на селі в тамтых часах. Як підкрїєлят Мураїнка словами самого пе-

рекладача, святи. Й. Корницького, обі праці написано *простым діалектом ведлуг понятя народу*.

При нагоді інчого допису Мураїнки і теми гев описуваної вартат тїж коротєнько спомнути о просвїтній діяльности інчого мучачівского єпископа Михаїла Мануїла Ольшавского (1697-1767). Виш тїж зложыл буквар: *Elementa puerilis in lingua latina = начало писем детем на латинском языкіе* (Трнава, 1746). Барз мало є то знана праця, хыбаль і зато што недуже єї примірників переправало до наших часів. Єден з них находил ся в Народным Музею в Будапештї. Там створил з нього ручні одписану копію знаний русинскїи историк і єсупільно-культурний дяч Падор Стрипскїи (1875-1949). Тога копія завандрувала до Америки і гнеска находит ся в Славянскым і Балтїйскым Одїлї Нью-Йоркской Публичной Біблїотеки.

Богдан ГОРБАЛЬ

Бібліографія:

- Астриб Матвій. „Колька слов о лемковской бесїдї“, *Учитель* III, 44 (Львов, 1971), с.170, давши части в: Нр.45, с.174; Нр.46, с.178; Нр.47, с.182; Нр.48, с.186; Нр.49, с.191; Нр.50, с.194; Нр.51, с.199; Нр.52, с.202.
- Cleminson Ralph. „Cyrillic Printings in Trnava c.1680-1727“, *Oxford Slavonic Papers, New Series*, XXVI (Oxford, 1993), с.40-55.
- Magoesi Paul Robert, *The Language Question Among Subcarpathian Rusyns*, Fairview, N.J, 1979;
- Magoesi Paul Robert and Bohdan Struminskyj. „The First Carpatho-Ruthenian Printed Book“, *Harvard Library Bulletin*, XXV, 3 (July, 1997), с.292-303.
- Перфеткїи Євген. „Печатная церковно-славянская книга Угорской Руси в XVII и XVIII веках“, *Известия отделения русского языка и словесности Императорской академии наук*, XXI, 2 (Петроград, 1916), с. 286-87.
- Перфеткїи Євген. „Друкарні та стародрукы Підкарпатської Руси-України“, *Бібліологічїи вїсти*, Нр: 4 (Київ, 1926), с.29-30; Rusinsky Belon [Hlador Strypskyj]. „Trnavska univerzita v službe unionistickej idey“, в: *Patniatke Trnavskej univerzity 1636-1936*, Trnava, 1936, с.245-48.
- Стрипскїи Падор. „З старшої письменности Угорської Руси“, *Записки Наукового Товариства ім. Шевченка*, CXXVII-CXXVIII (Львів, 1913), с. 182-84.

Хосенны знаня для угро-руского народа

Дорогы братья! Давно жыете вы під Бєскїдом. Уже бїльше як тысяч рокїв сдухают сивы карпатскы горы вашых радїсных і смутных співанок; од незапамтєных часів чути в прекрасных карпатських болинах вашой руской бесїды.

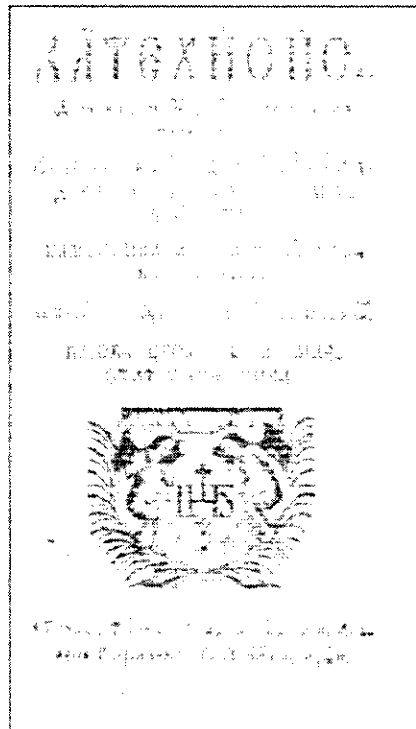
Вам жыло ся рїжїи; та вышитко єно смутных оны было в вас бїльше як весєлых. Был час, коли нападали на прадїдїв наших Татарє і Туркы, коли забивали невинных, жыєны і діти, коли палили села і забєрали людскїи масток. Был час, коли тяжко взыхали вїтци наши під ярмом панцїны. Та вышиткы тоты злы часы минули. Вы, Богу слава, пережыли бїду. Днес нїт ни Татарїв, ни Туркїв, а рускїи нарїдїцы жыє. Навєт мїг жытїи щєсливо, мїг бы мати свої добры діти, кєд мал бы науку.

Дорогы Братя! Вы часто нарікате, што вам ся то в єным, то в другым ділї не веде, што вы прогрываете свої права, што Жыди вам робыят дуже пакости. А знате-жє, што речу я на вышитко того? — А оне, што вышиткым вышым бїдам причына - вы сами, ваша темнота, ваша неучєнїст. Кєд прагнєте, штобы вам во вышиткым шло добрі - трєба ся вчыти. (...)

Фрагмент оргїналу:

Дорогы братья! Давно жыете вы под Бєскїдомъ. Оуже бильше, як тысяч лїтъ оглашаются сїдыя карпатскїя горы вашими то радостными, то смутными співанками. (...) Вамъ жылося всяко; но єднако смутныхъ оней было оу васъ бильше, жькъ весєлыхъ.

(Додатокъ къ 1-му Нумєру „Лїстка“ 1891.) [Ужгород]

НИМ РОЗПОЧАТЕ

Часопис „Карпато-Русинській Американець“ зачал виходити 1978 рока (адже вписус в віньсті XX річник). Товды іщы не было ани єдного іншого джерела на англійськым языку, котре приносило бы інформації о Русинах в Америці і в Карпатах. Часописы, котры выдавали Америці карпато-русинського походжыня, были переважні писаны по русиньскы, або дажкым інчым славянськым языком, а не по англійскы. Зрозуміте товды, же іх в Америці не каждый міг чытати. Особливі для молодых Американців была потреба дізнати ся дашто більше о пренілости і культурі Карпато-Русинів, а того міг зробити лем часопис по англійскы. Подібні і науковці шырокого світа не мали одкале взяти актуальних і правдивых інформацій о тым што ся межде Русинами діє.

Єдным з перных задань Карпато-Русинського Дослідного Центра в стейті Нью Джерси было порядні выдавати часопис. Основатель і ведучий Центра, Павел Магочий розпочал роботу сам, а пак ся ту нему прилучили і інчы. Мінjali ся головны редакторы і спіраірайвныкы, змінювала ся технічна страна і покує змієт часопису, але все нашли ся силы выдати актуальны вієткы, дописы з ієсторії, з русиньської хронології і бібліографії, та аж і полемічны писма. Часопис єтал ся на тілко важным джерелом для досліджынь русиньского національного руху, што в Ягйлоньськым Університеті был основном темом докторской дисертації о сучасным національным пробуджыню. Попри докторскых дисертаціях, часопис пиводжєний є як джерело в вєльох маїєстерскых пріянях, а то значыт же го молоды ефективно хієнуют.

Тєраз, кєд Русины єталн ся знаны межде фахівцями і межде обчыными людьми, і кєд в Америці єт і інчы газєты і часописы выдаваны по англійскы через ріжны русиньскы організації, „Карпато-Русинській Американець“ инч не єстратил на своій важности. Межде інчым, акуратні в тым часописі мож найти дописы, котры інакше на могли бы быти опублікуваны. Перегляд змієту выазус што часопис за тоты двадцєт років „закукнул“ такєй до каждого русиньского осєредка, од Америки по Україну, од Польшы, Чєх і Словачії до Угры і Войволину. Вдячнї го будєме і надалше не лєм отримувати, але і чытати.

Любомір МЕДЕШИ

Штефан Тєлєп перед выставом своіх образів в Рускій Бурсі в Горлицях

МАЛЮВАНЯ БЕЗ АГРЕСИИ

Штефан Тєлєп вродил ся 20 квітня 1957 рока в Перегримці, яєсельского повіту, або — кєд бы устисляти — 15 квітня, в Хобьєні на західних землях, того дня родина Тєлєпів выїхала в поворотну дорогу — на Лємковину, до рідного села Перегримкы. Родичє воліли жебы сын вродил ся в Горах, і так дали записати в мєтрикальных книгах.

Од молодых років Штефан переявлял любов до рідной лємковской сьпіванкы і музыкы, але музычны заїнтерєсуваня доля сама ограничыла. Заїнтерєсуваня фотографійом принєсли новы досьвідчыня зо сьвітлом і композиційом. Важном хвильом в жытї была пригода з дровном, з котрого тє робил річы нєлєм ужытковы, але покуєцьок різбил, выкорыстуючы до оздїб липовє дровно, зас до композиций коріня ріжных дерев.

Глядаючы далє, однашол свою жытьову пасию, малюваня. Малює пейзажы, квітя, портрєты, принагідны сєны. За помочом пензля і олійных фарб старат ся переказати красу лємковских прєсел, ци наших прекрасных старых церквы.

Нє маючы одповідной осьвіты, сам своєм інтуїційом, вра-

зливієтєю, котрой му не бракує, доходит до вшыткых таємничок того ремєсла, што зрєштом давало му дужє сатисфакції і утверджало го, же нєє річы неможливых. Його малярство є реалістичнє, переказує тото, што видит і чує. З образів його єманує тєпло і спокій, двигат ся дух гармонії, не найдемє там ани кус агресії. Занимат го тіж наша лємковская доля, што мож заобсервувати в такых циклях як „Лємковская голгофа“ ци „Ієсторичны богатырі“.

Тєлєп мєшкат зо своєм родином в сєлі Ждыня, де на што річний Ватрі мож видіти його образы. Охочо выставлят на вшыткых лємковских сьвятах якы сунт організуваны нєлєм в горах. Занимат ся тіж однавляньєм плащенниц, коругов, крєстів і інчых ушкодженых річы в околичних церквах. Од семох років налєжыт до клубу штукы при Бьурі Артиєстичных Выстав (BWA) в Горлицях, де што річно выставлят. Сунт організуваны выставки з його участю і в інчых околичних мїстах.

(ТНН)

Жычыме нашому Краянови наступных сорок років, самого малюваня, а жытя - в радости і задоволенію дужє більше — Рєд. „Бєсіды“

BÉLA ILLÉS

RAPSODIA KARPACKA

(fragmety powieści - cz. IV)

Rak nie ryba, a Słowak nie człowiek — dwa te twierdzenia, a właściwie zaprzeczenia, słyszałem w dzieciństwie jako jedno przysłowie, chociaż jedno i drugie ma zupełnie samodzielną historię i wytłumaczenie. Dlaczego rak nie ryba, przyznam się: zapomniałem. Za to dobrze pamiętam, dlaczego Słowak nie człowiek.

Nauczyciel Aradi wyjaśnił nam to w następujący sposób:

„W tych czasach, kiedy zwolennicy Ferencza Rakoczego walczyli z najemnikami cesarskimi, pewnego razu szedł szosa jakiś Słowak. Szedł, szedł, gdy naraz zjawili się przed nim trzej jeźdźcy.

Ktoś ty taki? Skąd i dokąd? — zapytał jeździec Słowaka. Słowak dokładnie i zgodnie odpowiedział na wszystkie trzy pytania.

Jesteś kurucem czy labancem*? — spytał jeden z żołnierzy.

— Kurucem — odrzekł Słowak po krótkim namyśle.

Żołnierze mocno poturbowali Słowaka, ponieważ byli najmitami cesarza. Słowak udał się w dalszą drogę rozcierając swoją tylną część ciała. Wtem znowu zatrzymało go trzech żołnierzy:

Ktoś ty taki? Skąd i dokąd?

Słowak znów odpowiedział ściśle i zgodnie z prawdą.

— Labanc czy kuruc?

— Labanc — odrzekł bez wahania Słowak.

Żołnierze znowu obili Słowaka, ponieważ byli zwolennikami Rakoczego. Po raz trzeci zatrzymali Słowaka żołnierze. Ci zaczęli pytanie od końca:

Labanc czy kuruc?

Ani jedno, ani drugie — odpowiedział Słowak.

— Ani jedno, ani drugie? — zdziwili się żołnierze.

— To niemożliwe.

— Każdy człowiek jest albo kurucem, albo labancem — powiedział Słowak — ale ja jestem Słowakiem, a Słowak to nie człowiek”.

Kiedy Aradi skończył swoje opowiadanie, węgierscy chłopcy mocno zachichotali. A gdy na jego polecenie Mikołaj opowiedział to samo po rusińsku, a Feldman po żydowsku, roześmiała się cała klasa, z wyjątkiem Jarosława Gowriki, który dostał się do naszej wsi Szolywa ze wsi Fufka, znajdującej się koło Koszyc. Był Słowakiem i dopiero teraz zaczął się uczyć po węgiersku. Gdy inni się śmieli, on podniósł do góry dwa palce prawej ręki, na znak, że prosi o pozwolenie zabrania głosu.

O co chodzi, Gowrik? — zapytał Aradi.

Przepraszam, panie nauczycielu — powiedział Gowrik — ale tę powiastkę nasz nauczyciel w Fufce też opowiadał nam, z tą różnicą, że drogą szedł nie Słowak, lecz Rusin, żołnierze dwukrotnie pobili Rusina, a gdy zaczęli go po raz trzeci, powiedział, że Rusin to nie człowiek.

W klasie zapadła cisza.

— Nauczyciel z Fufki prawdopodobnie sam jest Słowakiem — pomyślałszy powiedział Aradi.

Nie podobnego! — zaprotestował Gowrik — On jest kalwinem i Węgrem. Nazywa się Zoltan Diossy. Tylko... tylko... — ciągnął Gowrik zmieszany — tylko, że Fufka to wieś słowacka, gdzie...

— Podejź tutaj Gowrik! — krzyknął Aradi.

Sądze, że nawet cesarscy najmicy ani węgacy Rakoczego nie obiliby tak bardzo tego legendarnego Słowaka, jak to uczynił Aradi z Jarosławem Gowrikiem.

* Лябанц - поплечник цесаря, курец - поплечник Ракоцзя

WASYL GRENDA DONSKIJ

W SYGOCIE

Tam w Sygocie, tam na błocie,
W Tysie naszej, jak na złocie,
Białe kaczory pływają po wodzie,
Wrazie konie nachodziły,
Z rzeczki czystą wodę pily,
Aż kaczorki się spłoszyły,
Białe pierze jak pacierze
Pogubily.

Oj, czyż to siwe konie
Na uwieźitam, na błonie?
Kto je przywiódł, Kto je puścił na łąki?
Zły wróg przywiódł je do kraju,
Wróg, co cały kraj chce zająć,
Co chce zabrać srebrne rzeki,
Nas w niewolę i kajdany
Skué na wieki...

Tam w Sygocie, tam na błocie,
W naszej Tysie, jak na złocie,
Wróg swe konie poi... Biada nam
Kaźde piersi krwią obmyto,
Podeptano nasze żyto...
Krzyk bagnety przydusily...
I lzy nasze są jak rosa
Ziemi milej.

przełożył Tadeusz Hollender

Творчист Василя Гренды-Донского лем в якимсь мірі можемо назвати чужомовною літературом. Вродил ся в Воловым, в Підкарпатській Русі (23 квітня 1897 р). Творил дакус по русиньскы, пак перепод на загальноєвропейську мову. Поміщаме го ту не лем з нагоды єгоной річницї народжєня, а і за то - же был, же є то добрий поета. Вмер в Братиславі 25.XI.1974 р.

ІНСТИТУТ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАСПОРИ
Україна, 252034, м.Київ, в/с 507

**Редакція
часопису „Бесіда”**

Високоповажані панове,

нещодавно вийшов з друку найповніший з-поміж усіх, що видавалися не лише в Україні, інформаційний каталог „Зарубіжне українство”, який, до слова, отримали делегати другого Всесвітнього форуму українців. Очевидно, значна частина матеріалів каталогу потребує уточнення, як також сам каталог доповнення. Саме тому звертаємо до Вас із проханням про подання у „Бесіду” анкети, на запитання якої, сподіваємося, дадуть відповідь наші співвітчизники в Польщі, які працюють в царинах політики, економіки, культури, спорту, а також є активними в українському громадському житті. Їхня інформація дозволить зробити друге видання каталогу, який Інститут має намір видати в першій половині наступного року, повнішим та об'єктивнішим.

Маємо надію й на появу допису про ініціативу Інституту досліджень діаспори, що додасться, як також і на реакцію на неї українців Польщі.

Ваш часопис завжди був і є бажаним в нашій громадській інституції, оскільки містить дописи не лише про історію та сьогодення українського життя в Польщі, а й дозволяє аналізувати національну політику країни Вашого проживання, а також ініціативи Української держави в особі її дипломатичних представництв.

Нині до бібліотеки Інституту надходить чи не найбільше в Україні число часописів українського зарубіжжя, через що до нас часто звертаються із запитаннями як представники державних органів та засоби масової інформації, так і студенти та школярі. Незмінною увагою та популярністю користується, зокрема, „Бесіда”.

Зичимо всім працівникам, як також і всім Вашим читачам, доброго здоров'я, творчого натхнення, професійних успіхів та всіляких гараздів в особистому житті.

З висловами пошани,
директор

Ігор Винниченко

• • •

РЕДАКЦІЯ ЧАСОПИСУ
„БЕСІДА”

**Високоповажаний Пан
Ігор Винниченко,
Директор ІДД - Київ**

Маме в великій честі Ваш погляд однісі „Бесіду”. Тишимо ся што в славным Києві, великим центрі ближнього нам народу люде маюти можливіст і дяку читати о нашым жыттю-быттю, о історіі і днешньости Русинів (Лемків) - як ся з привычки, а і переконання, зведеме.

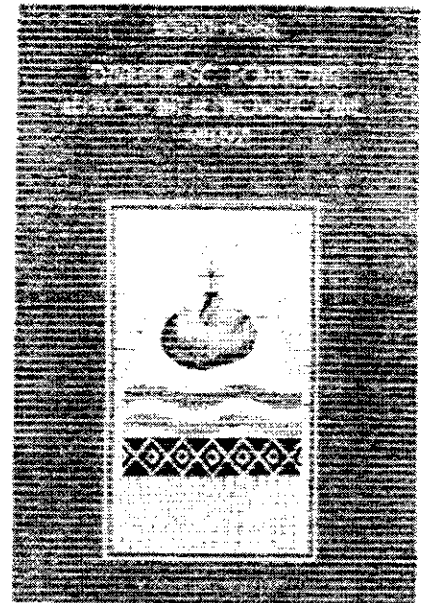
Правда, Вы дакус інакше нас постерігате, але чудувати ся тому неє што, бо пресі Києв далеко. Та, конає-кінцьом - як ечены люде, розумісте і наше розумліня. Адже не слали сте нам каталогу „Зарубіжне українство”, як і не виділи сте потреби кликати бодай єдного з нас на „Всесвітній форум українців”. І барз слушні. Каждый, хто має свій дім, хоронит його тепло. Ай кед го з него выгнали, тепло, пахняче своїм, і так остало. І треба го стеречи од переступы і всяких інчых хворит, замыкати рідны двері товды, коли треба.

Так видячы справу, не поміщаме Вашой анкеты. Розумісте, своїм і Вашым розумліньом, што она ся нас не тычыт (по Вашому - не торкається). Нашых Чытачів „Бесіду” інформусме, што неє в ній і так выділеного місця на евенчуальне вылоповеджыня ся што до - для приміру - поглядів однісі самоскріслія. Сут лем сухы позиції на стверджыня факту.

„Бесіду” будеме Вам дале пересылати. І тишымт ся з того, што є она хосенна в будуваню культуры ближнього українского Народу. А, быти може, і Русин трафит до Вашого Іституту. І зо слезом теплом ся потишымт, а мы одчуеме тото.

З пошаном до Вас -

**Петро Трохановскій
начальний редактор „Бесіду”**

**Bogdan Horbal - „DZIAŁALNOŚĆ
POLITYCZNA ŁEMKÓW NA ŁEMKOWSZCZYZNIE, 1918-1921” —
Wydawnictwo Arboretum, Wrocław
1997, стор. 188.**

Появила ся на нашым подвірці книжка, якої вартости для Лемків перецінити ся не даст. І одраз додам, найперше в однесію до подвірця, — не думам вбивати на його границях паликів, окрісливати його простори. З того выхидит же і понятя „наш” трактувати треба значні шырше, нич звыкло ся тото робити. Адже книжка, окрем той неперебитой ціны для самых Лемків, несе в собі барз важну місію одкрываня нашой правды Світу, головні же нашлідникам єї опонентів з окрісленого в наголовку часу. Сам Автор в першым выслові повідат: „Wydarzenia lat 1918-21 na Łemkowszczyźnie znane są każdemu Łemkowi choćby tylko w ogólnych zarysach - natomiast niemalże zupełnie nie są znane Polakom”.

Признам, а думам же і Вы не заперечыте, што найсмутнійшим незнаньом є тото, о котрым ся знати не хце. І добрі ся стало, же нашол ся здібний, одважний і трудолюбивий молодий чловец, котрий одкрыл розтрачены нашы дни. Горячы дни, горячых наших двох років, будучых куль-

мінаційом великих надій по великих страданях. Зробил тото на добрым науковим рівні - жебы ніхто не мал му (і нам) ніч до зашмарія. Дотер до герметичных державных архівів, зобрал великий фактографічний материал, документи, пресовы інформаці, брошуры — выдаваны, друкуваны од Прагы по Варшаву, од Львова по Філядельфію. А бодай найціннійшы сут тоты численны реляціі, листы - дописы зо Старого Краю, в яких представлят ся очам образ тамтых дни, коли то нашы хлопці-шугаі, не узнаючы на Лемковині польской власти, послушнячы лем нашому Комітетови, соткамы, тысячами втікали перед побором до війска. Выберме дашто з тых реляцій (без повторного, зворотного тлумачыня):

„(...) *kwę się z niego lała jak woda rzeką. A jak przyjdą żandarmi do domu, to pytają się ojca albo matki gdzie syn jest. A jak nie odpowie, to biją czy starego, czy młodego. Boże, czyś ty o nas zapomniał. (...) Kiedy nam jasne słońce zaświeci? Może więcej widzieć go już nie będziemy. (...)*” (Смеречне)

„(...) *Wszystko teraz sama robię, bo chłopci albo przy wojsku, albo w aresztach siedzą, albo na Węgrzy (Słowację - В.Н.) puciekali. Latem nocowali po lasach, ale teraz sami oddają się (władzom polskim - В.Н.), bo Polacy biorą rodziców, braci, siostry. Takiej żeśmy się rozkoszy doczekali. Tak z nami Lachy gospodarzą, jak tylko zechcą. (...)*” (Устя Руске)

„(...) *U nas w kraju teraz wielka bieda przez tę wojnę (выправа Пільсудского на Схід - ред. „Б”). Pierwsze nieszczęście to głód, drugie - prześladowania. Prześladowania takie, jakie były za pierwszych chrześcijan. Mężczyzn łapią w czasie snu, zakuwają jak zbójników i prowadzą do miasta, gdzie ich wodzą na półmiechowsko. Później sadzają do aresztu, gdzie przez tydzień jeść nie dają. (...)*” (Дубрівка Руска)

Ту, в тым місци, кортит мя одыйти на хвилю од книжки і припомнути днешньому поколіню

хоц зо дві стрічки прекрасной пісні „Плашівска касарня” - паразфразы давнійшого (з цисарских часів) тексту:

Кед іти до войска пришоу нам час,
Плакали мамичкы за нами барз
За соколами, — каждая за своїм,
Што взяу го пан маршал і зневолил.

„Ей чого-м ся, чого дочекала
Же ем тя так тяжко выплекала,
Ей выплекалам тя яко пташка —
Для польской арміі на воячка”

Вернийме до книжки, до праці яка на все остане в златым лемківскым фондї. Не годен ту очевидні омовити ей широко, вычерпуючо, та медже повіджемым не мож поминутти, не зауважыти факту, же попри науковим варштатї вызерат з кутиків патриотыым Автора. Видно го, кед лем перевернете першу картку і прочытате мотто, мысль Вудрова Вільсона: „*No people must be forced under sovereignty under which it does not wish to live*” - „*Zaden lud nie powinien być zmuszony do zwierzchnictwa, pod którym nie pragnie żyć*”. Перевернете наступну картку і прочытате наступну мысль, Поляка Романа Умястовского: „*Utarło się w Polsce zdanie, które gorliwie nam wmawiano, że Karpaty, a ściślej linia najwyższych szczytów karpaccykich, jest przyrodzoną południową granicą Polski, że taką była w ciągu dziejów.*”

Де, — як сте тото вынашли, Пяне Богдане? Ні, не одповідайте! Знаю! Голові помогло серце. Переконаний ем же ся не мылю.

Што ішы речы? Тїж знаю. Як все — мушу найти дашто (такїй уж ем і ся не зміню) до чого ем не переконаний...

Свого часу озбєрал ем емітуваний через TV Краків документальний фільм о „фльориньскій республіці”. Першопляновым лицьом был в ним пан Александр Курилло з Кракова, внук о Василя Куриллы. Оповідал о своїм діду так, як бы він был пупком товдышнього лемківского світа. Здає ся же Автор книжки, о котрий бесідуєме, за легко під-

дал ся суґєстиям пана Куриллы в переведеным з ним інтервью. Таке стверджыня (в приписах): „*Ciekawe, że nie aresztowano ks. Wasylija Kuryłły (завершальний процес в Новым Санчы - ред. „Б”), u którego na plebanii we Florynce doszło nie tylko do dwu najważniejszych wieców lemkowych, ale który w ogóle był centralną figurą w lemkowym ruchu niepodległościowym*” - о кілко не минят ся цілком з історичном правдом, то напевно не є з ньом в абсолютній згодї. Уж такий аргумент внука - же не суджено діда, бо был 80-літнім старцьом є легкым пересочыньом. Ігомость Василя Курилло жыл в роках (подаю за Автором) 1861-1940 і недуже му бракло до вісемдесяты - але в хвили смерти, котра наступила, як видиме, щєсливо о купу років пізнійше од интересуючых нас подій.

Віче, акуратні во Фльоринці, єдно і другє, проведено не зо взгляду на особовіст о Василя Куриллы і на його першоплановы заслугы для Лемковины, а зо взгляду на географічне положыня самой Фльоринкы (подібні як в припадку Сьвятковой ци Гладышова). І кед мам дашто в однесіню до памяти о Василя Куриллы - то лем саму пошану! Не старчыт она єднак до креуваня го на того, кым не был. (Недавно вмер в 90-ым році жытя - о чым напишеме - наймолодший сын о Василя - Євґеній, з котрым мал ем щєстя провести пару долгых бесід).

В праці ашытко ся трафит, Не трафит ся лем тому, хто ніч не робит. І най ся ЛЕМ долго трафлят — маленьке посеред ВЕЛИКОГО!

Буду кінчыл, бо — видиш, Богдане — кінчыт ся картка. Буду кінчыл, але ніч тото зроблю, повторю за Оленом Дуць (не нахожду тепер крашшых слів), што колиси, комуси написала:

...святість // пером списану // клячачы цілую // дякую за ню. Дякую! Дякуєме!!!

Федор ВІЦО / ІЛЬКО СОВА З БАЮСОВА

Максим і Клим

— Оле пізрий, Максим, ци лезыт ішы сыніг на дворі.
 — Нашто?! Ци ты даколи виділ жебы сыніг не лежал, але стоял, або - дайме нато - сідил?
 ♦ ♦ ♦
 — Климе як быс назвал чловека, котрый сіл на твій капелюх?
 — Бортаком!
 — Та, прошу тя, стан...
 ♦ ♦ ♦
 — Максим, остатній раз ти гварю, верний мі пінязі!
 — Но, хвала Богу, же уж остатній раз. Та ся уж тота неприємна справа медже нам скінчыт.
 ♦ ♦ ♦
 — Што за глупий звык маш, Максим, же свищеш при роботі.
 — А я не роблю, я лем свищу!
 ♦ ♦ ♦
 — Як ем был парібком — повідат Клим — та ем ся страшні боял женити.
 — А днес?
 — Днес знам, же ненадармо ем ся боял.

ПЕРЕПРАШАМЕ

за великс опізнія „Бесіды”. Стратил ся нам (што видно) рысовник од „Стварышака і Об’єднаненка”. Вірне единак же уж з наступном „Бесідом”, хоц тіж спізненом, вшытко буде в порядку.

ЕЛІН ПЕЛІН

Байка

В самітний земли, в самітным лісі, на самітным дереві, посеред самітних конарів самітний птах молчыт самітні.
В запонуреным тым лісі, під запонуреным небом запонурений сес птах позерат запонурено і думат.
І чорны мысли ма тот чорний птах з чорныма крыламі і чорныма очами.
Самітний вітер в самітным лісі самітні сьвігат в самітных конарях самітну пісню.
З зачудуваньом вслухуе ся сес чудний птах в чудний одголос, што чудні засковнычыт і чудні втихне.
Самітна земля! Самітний ліс! Самітне дерево! Самітний птах! Самітний вітер! Самітна пісня! Самітний смуток!
Кым є і якій є, і одкале ся взял тот смутний птах о чорных крылах і чорных очах?
Чорний сес птах колиси был білий і жыл сой свобідні в щесливий земш, в щесливым лісі.
Радістю любви - звал ся колиси.
Любови смутком - зове ся днес.

перевьюл Петро Мурынка

(Е.Пелін /1877-1949/ болгарскій писменник)

W NUMERZE:

str. 1 - *Miała być wielka*, - była tylko głośna (pt), reportaż o XVII Łemkowskiej Watrze na obczyźnie - Michałów '97,
 - *Ogień* (Sztefan Suchyj) - wiersz;
 str. 2 - *Nowiny* - nie nowiny nie tylko z Łemkowyny - krótkie informacje o wydarzeniach społeczno-kulturalnych w rusińskim kulturowym kręgu,
 - *Z wydawniczej półki* - „Pravoslavnyj kalendar 1997” (Preszów), „Nasz kalendar 1997” (Użhorod), Urszula Janicka Krzywda - „Chrześcijańskie tradycje Podkarpacia”,
 str. 3 - *Bohdan I. Antonycz* (m) - refleksje nad twórczością - w 60 rocznicę śmierci,
 - *Elegia o drzwiach śpiewających* (Bohdan Ihor Antonycz) - poezja, z ukraińskiego przetłumaczył Petro Murianka;
 str. 4 - *Niektóre wydarzenia z 450-letniej (?) historii Krynicy* (Jarosław Worhacz) - cz. 4;
 str. 7 - *Morze [pamięci Nikifora Drowaniaka]* (Wołodymyr Ołhowycz),
 - *Dzika róża* (Saman Madzelan) - wiersz - strona poświęcona 50 rocznicy akcji „Wisła”;
 str. 8 - *Do następnego spotkania „Łemkowska Watro” w Michałowie* (Zoresława Hładiak) relacja z pobytu na Watrze Zespołu Pieśni i Tańca „Werchowyna” z Ukrainy;
 str. 9 - *Miała być wielka...* (pt) - dokończenie ze strony 1;
 str. 10 - *W związku z rocznicą wydania „Knyzyci czytalnej* (Bohdan Horbal) - szkic o łemkowskim elementarzu A. Duchnowycza z 1847 roku i innych podręcznikach;
 str. 11 - *Korzystne wiadomości dla „uhro-ruskiego” narodu* - przedruk z wydawanej w Użhorodzie gazety „Łystok” (Nr 1/1891);
 str. 12 - *Nim rozpoczęte* (Lubomir Medjesi) - XX rocznik „Carpatho-Rusyn American”;
 - *Malowanie bez agresji* (Tnn) - refleksje o twórczości Szeffana Telepa;
 str. 13 - *Rapsodia karpacka* (Béla Illés) - cz. 4 cyklu *Rusyniana w obcojęzycznej literaturze*,
 - *W Sygocie* (Wasyl Grendź-Donskij) - wiersz w przekładzie Tadeusza Hollendra;
 str. 14 - *Listy do redakcji*;
 - *Z wydawniczej półki* - Bohdan Horbal „Działalność polityczna Łemków na Łemkowszczyźnie 1918-1921 (pm) - próba recenzji”;
 str. 16 - aktualności satyrą, myślą, rozrywka

„B E S I D A” - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków • Redaguje zespół: Helena Duć-Fajfer (dział literacki), Andrzej Kopczak (dział kulturalny), Piotr Trochanowski (redaktor odpowiedzialny), Jarosław Worhacz (sekretarz redakcji - historia, aktualności) • Adres redakcji: 33-380 Krynica, skrytka pocztowa 123 • Wydawnictwo: Stefan Kosowski - Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Roosevelta 1 - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę • cena pojedynczego egzemplarza - 1,5 zł, plus opłata za przesyłkę.

Numer dotowany przez MKiSz

№ 17 листопада 1997